

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Korkiamäki, Riikka

Kehittämishanke

LUENTOMATERIAALIN HALLINNASTA OIVALTAVAAN OPPIMISEEN

Sosiaalityön peruskurssi kehittämisen kohteena

Työn ohjaaja Pekka Kalli
Pori 8/2012

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Korkiamäki, Riikka
Luentomateriaalin hallinnasta oivaltavaan oppimiseen: Sosiaalityön peruskurssi
kehittämisen kohteena.
31 sivua + 7 liitesivua
Elokuu 2012
Työn ohjaaja Pekka Kalli

TIIVISTELMÄ

Kehittämishanke kohdistui luentomuotoisen yliopisto- ja korkeakouluopetuksen kehittämiseen. Kehittämisen konkreettisena kohteena oli Tampereen yliopiston Porin yksikössä syksyllä 2011 toteutettu Sosiaalityön peruskurssi. Kehittämishankkeen menetelmänä sovellettiin toimintaoppimisen periaatetta.

Hankkeen tavoitteena oli edistää opiskelijoiden syvempää ja omaehtoista oppimista, tutustuttaa tutkinto-opiskelijoina sosiaalityön opintonsa juuri aloittaneet opiskelijat sekä sosiaalityön opintoja yliopistossa harkitsevat avoimen yliopiston opiskelijat yliopisto-opiskeluun sekä motivoida opiskelijoita sosiaalityön opiskeluun jatkossa ja omaehtoiseen työskentelyyn. Tavoitteiden saavuttamiseksi peruskurssin suunnittelussa ja toteutuksessa pyrittiin noudattamaan vuorovaikutuksellisen oppimisen periaatteita. Hankkeen keskeiset teoreettispedagogiset virikkeet nojautuivat yhteisölliseen ja tutkivaan oppimiseen sekä linjakkaan opetuksen periaatteille.

Kehittämisen kohteena ollut kurssi toteutettiin aikaisemmista perinteiselle luentosarjalle rakentuneista käytännöistä poiketen lyhyistä virikkeinä toimivista luennoista, omaehtoisesta työskentelystä sekä ryhmäsessioista koostuvana kokonaisuutena. Opiskelijoiden omaehtoinen työskentely koostui oman oppimisen reflektoinnista sekä yksin tai ryhmissä työstetyistä oppimistehtävistä. Oppimistehtävät työstettiin jaetun asiantuntijuuden ajatusten mukaisesti valmiiksi pienryhmissä kontaktitapaamisten yhteydessä.

Opiskelijapalautteen mukaan kehittämishankkeena toteutettu Sosiaalityön peruskurssi onnistui varsin hyvin. Erityisesti hankkeen aikana hyödynnetyt opetusmenetelmät, kuten reflektiot ja oppimistehtävät sekä niin luentojen aikana kuin pienryhmissä käydyt keskustelut, palvelivat opiskelijoiden mielestä heidän oppimistaan paremmin kuin perinteinen opettajavetoinen luennointi. Myös kurssin positiivista ja rentoa ilmapiiriä pidettiin oppimista edistävänä tekijänä.

Asiasanat: linjakas opetus, peruskurssi, tutkiva oppiminen, vuorovaikutus, yhteisöllinen oppiminen

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALITYÖN PERUSKURSSI KEHITTÄMISEN KOHTEENA	6
3 KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT	8
3.1 ”Oivaltava oppiminen”	8
3.2 Vuorovaikutuksellinen oppiminen	10
3.2.1 Yhteisöllinen oppiminen	11
3.2.2 Tutkiva oppiminen	11
3.3 Linjakas opetus	13
3.4 Toimintaoppiminen kehittämisen välineenä	14
4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	16
4.1 Sosiaalityön peruskurssin periaatteet	16
4.2 Opetuskäytännöt sosiaalityön peruskurssilla	18
4.3 Kurssiohjelma	19
5 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI	22
5.1 Opiskelijapalaute	22
5.1.1 Tavoitteiden saavuttaminen	23
5.1.2 Oppimista edistävät ja haittaavat tekijät	24
5.2 Itsearviointi	26
5.2.1 Opiskelijoiden oppiminen	26
5.2.2 Oma toiminta	27
6 POHDINTA	29
LÄHTEET	30
LIITTEET	
Liite 1: Kurssiohjelma ja ohjeistus	32
Liite2: Käsittelemätön kurssipalaute	34

1 JOHDANTO

Hajamielinen professori mumisee kateederin takana. Luentosalin eturivissä jokunen tunnollinen opiskelija yrittää kynät sauhuten välittää paperille tuota yksitoikkoista yksinpuhelua, ja salin perällä purkkapalloja puhalteleva nuoriso tuijottaa epätoivoisesti luentosalin seinällä seisovaa kelloa ja sen hitaasti liikkuvia viisareita... Tämä arkisen kaduntallaajan mielikuva yliopistokärpäsen näköalasta kertoo jotakin yliopistollisesta luentosalikulttuurista ja (akateemisesta) vapaudesta. Mikäli mielikuva vastaa todellisuutta, se kertoo myös pedagogisesta ajattelemattomuudesta ja opettajuuden laiminlyönnistä niin kuvauksen professorin kuin opetussuunnitelman tasolla. Opiskelijoiden oppimisesta ja motivaatiosta kuvaus ei kerro paljoakaan; niiden puutteesta ehkä jotakin.

Kehittämishankkeeni tarkoituksena on suunnitella ja kokeilla perinteisestä luento-opetuksesta poikkeavia opetuksen tapoja yliopisto-opetuksessa. Tavoitteena on luoda aiempaa opiskelijalähtöisempi oppimisympäristö, joka mahdollistaa opiskelijoiden vastuullisen ja omaehtoisen oppimisen. Hanke kohdistuu yliopistossa järjestettävään opetukseen, mutta uskon sen olevan sovellettavissa myös ammatillisessa koulutuksessa. Vaikka ammatillinen koulutus on yliopisto-opetusta käytännöllisempää, on opettajavetoinen luentomainen opetus tyypillinen tapa opettaa myös toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa.

Kehittämishankkeeni kohteena on sosiaalityön peruskurssi Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Hanke on toteutettu syyslukukaudella 2011. Hankkeen aikana olen suunnitellut, toteuttanut ja arvioinut opiskelijalähtöisen opetussuunnitelman sosiaalityön peruskurssille. Ulkokohtaisen ja usein pinnallisen oppimateriaalin hallitsemisen sijaan pyrkimyksenäni on ollut tarjota opiskelijoille mahdollisuuksia oivaltavaan oppimiseen. ”Oivaltamisen” ajattelen tarkoittavan uudenlaisten, aiemmasta poikkeavien ajattelutapojen tai näkökulmien omaksumista, mikä mahdollistaa paitsi motivoivan oppimisympäristön myös kurssin asiasisältöjen aiempaa paremman sisäistämisen. Haasteena tavoitteideni saavuttamiselle on ollut laaja kurssisisältö suhteena käytettävissä olevaan aikaan, heterogeeninen

opiskelijaryhmä sekä opiskelijoiden motivointi omaehtoiseen työskentelyyn ja kurssin läpäisemistä syvällisempään oppimiseen.

Tässä raportissa kuvaan ensinnä kehittämishankkeeni kontekstin eli sosiaalityön peruskurssin sekä siihen liittyvät erityiset tilanteet ja tavoitteet (luku 2). Sen jälkeen (luku 3) esittelen lyhyesti pedagogisen ajatteluni taustalla vaikuttavat periaatteet sekä kurssin suunnittelua informoineet pedagogiset lähestymistavat (vuorovaikutuksellinen oppinen ja linjakas opetus). Sosiaalityön peruskurssin kehittämisessä olen soveltanut Kuuselan (2005) toimintaoppimiseksi kutsuman tutkimuksellisen kehittämistyöskelyn ajatusta ja periaatteita. Raportin painopiste on kuitenkin sosiaalityön peruskurssin uudenlaisen toteutuksen kuvaamisessa (luku 4) sekä hankkeen arvioinnissa ensisijaisesti opiskelijapalautteen pohjalta (luku 5). Raportin loppuun tiivistän ajatukseni siitä, miten luento-opetusta voisi kehittää edelleen niin yliopistossa kuin ammatillisessa koulutuksessa.

2 SOSIAALITYÖN PERUSKURSSI KEHITTÄMISEN KOHTEENA

Oman pääaineen peruskurssi on ensimmäinen, jolla uudet opiskelijat aloittavat opintopolkunsa yliopistossa. Sen tehtävänä on paitsi antaa jatko-opinnot mahdollistavat perustiedot kyseisen oppiaineen perusteista myös motivoida opiskelijat jatkamaan opintojaan. Peruskurssin aikana opiskelijat myös muodostavat lähtökohtaiset mielikuvansa siitä, millaista opiskelu yliopistossa on: mitä ja miten opiskellaan, mitä opiskelulla tavoitellaan sekä millaisia ovat opettajan ja opiskelijoiden roolit ja vastuut? Peruskurssilla opittujen oppimistyylien ja tapojen voidaan ajatella ohjaavan oppimista myös peruskurssin jälkeisissä opinnoissa.

Sosiaalityön peruskurssi on perinteisesti järjestetty tavanomaisena luento-opetuksena, jonka päätteeksi on järjestetty kirjallinen luentokuulustelu. Käsiteltäviä asioita kurssilla on paljon, ja opiskelijaryhmä on moninainen pääaineaineopiskelijoista sivuaine- ja avoimen yliopiston opiskelijoihin. Opetusta on leimannut hätäisyys ja oppimista pinnallisuus. Tämän kehittämishankkeen tehtävänä on suunnitella ja järjestää sosiaalityön peruskurssi uudella tavalla, huomioiden aikaisempaa paremmin peruskurssin monensuuntaiset tavoitteet, heterogeeninen opiskelijaryhmä sekä oppimisen laatu. Tämä tapahtuu luomalla puitteet oppimista edistävälle oppimisympäristölle ja rakentamalla niitä peruskurssille soveltuvin tavoin. Tavoitteena on, että opiskelijoiden oppiminen syvenee, opiskelijat ovat motivoituneita jatkamaan sosiaalityön opiskelua sekä oppivat yliopisto-opinnoissa tarvitsemiaan opiskelun ja oppimisen taitoja. Tämän tulee kuitenkin tapahtua valtakunnallisesti hyväksytyt opetussuunnitelman asettamissa puitteissa sekä opettajaa ja opiskelijoita liiaksi kuormittamatta.

Sosiaalityön peruskurssi on 2 opintopisteen laajuinen kurssi, joka kuuluu sosiaalityön perusopintoihin osana yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkintoa. Opetussuunnitelmaa sitoo osaltaan valtakunnallisessa yliopistoverkostossa yhteistyössä määritellyt oppimistavoitteet sekä sosiaalityön kandidaatin tutkinnon yliopistokohtaisesti vahvistettu tuntikehys (2 op, 24 t). Näiden raamien puitteissa opettajalla on tilaa tuottaa kurssi haluamallaan tavalla.

Yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnon tutkintovaatimuksissa peruskurssin tavoitteeksi määritellään, että ”Opiskelija tuntee sosiaalityön peruskäsitteet ja toimintakentän.” Kurssin sisällöiksi on Tampereen yliopiston Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön johtokunta hyväksynyt: ”Kurssilla tarkastellaan sosiaalityön historiaa, sosiaalityön keskeisiä käsitteitä ja sosiaalityötä osana suomalaista hyvinvointivaltiota. Lisäksi perehdytään tieteellisen tiedon sekä arvojen ja etiikan merkitykseen sosiaalityössä.” Kurssin toteuttamistavaksi on nimetty 24 tunnin luentoseminaari ja ”luentokuulustelu tai muu opettajan ilmoittama suoritustapa”. Kurssin arvioinnista on määritelty, että arviointi toteutetaan asteikolla yhdestä viiteen. Tämän ”ulkopuolelta annetun” raamin sisällä opettajalla on melko vapaa mahdollisuus vaikuttaa luentokurssin rakenteeseen, sisältöihin ja toimintatapoihin.

Kurssi järjestetään vuosittain syys-marraskuussa; opetusohjelmassa kurssille on varattu 24 tuntia kerran viikossa (8 x 3 tuntia) ilta-aikaan sijoittuvana opetuksena. Kurssia koskeva erityispiirre on, että sosiaalityön pääaineopiskelijoiden lisäksi kurssille osallistuu sivuaineopiskelijoita Porin yliopistokeskuksen eri oppiaineiden (lähinnä kauppatieteellisten ja humanististen alojen) opiskelijoista sekä Tampereen yliopiston avoimen yliopiston opiskelijoita, joista valtaosa on joko pyrkinyt tai harkitsee sosiaalityön opiskelua yliopistossa. Tämä tekee opiskelijaryhmästä hyvin heterogeenisen. Kurssille osallistuu vuosittain noin 20 opiskelijaa.

Kehittämishankkeen kohteena olevalle lukuvuoden 2011–2012 sosiaalityön peruskurssille osallistui 17 opiskelijaa, joista kolme oli sosiaalityön pääaineopiskelijoita, kuusi sivuaineopiskelijoita muualta yliopistokeskuksesta ja kahdeksan avoimen yliopiston opiskelijoita. Sivuaineopiskelijat olivat kauppatieteen ja humanistisen alan opiskelijoita. Avoimen yliopiston opiskelijoista kuusi oli sellaisia, jotka olivat joko hakeneet tai harkitsivat hakevansa opiskelemaan sosiaalityötä yliopistossa. Heistä kahdella oli päätoiminen opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa sosiaaliaalalla. Avoimen yliopiston opiskelijoista neljä kertoi tulleen ikään kuin kokeilemaan, millaista sosiaalityön opiskelu yliopistossa olisi.

3 KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

3.1 ”Oivaltava oppiminen”

Useiden vallalla olevien näkemysten mukaan oppimisessa on kysymys muutoksesta (ks. Virkkunen ym. 2001). Muutos voi olla tietoista tai tiedostamatonta, ”hyvään” tai ”huonoon” suuntaan tapahtuvaa, ja se voi liittyä sekä tietoihin että käyttäytymiseen. Hakkaraisen, Longan ja Lipposen (2005) mukaan oppimisessa on kysymys käsitteellisestä muutoksesta, jossa oppijan tiettyä ilmiötä koskevat käsitteet, tietorakenteet ja tapa toimia muuttuvat. Tämä ei tarkoita ainoastaan uuden tiedon kasautumista vanhan päälle, vaan myös vanhan tiedon muokkaamista poisoppimisen, mukauttamisen ja soveltamisen kautta.

Hakkarainen, Lonka ja Lipponen (2005, 225) ymmärtävät oppimisen ”prosessina, jossa yksilö muuntaa jossakin toisessa asiayhteydessä esiintyneitä ja jonkun toisen ihmisen tarkoituksia ilmaisevia sanoja ja ilmauksia omiksi sanoikseen tavalla, joka ilmentää hänen omia intentioitaan.” Tällöin esimerkiksi opetustilanteessa opettajan selittämiä asioita on tavallaan mahdoton oppia sellaisenaan, vaan ne ikään kuin ”värittyvät” oppijan oman ajattelun kautta. Oppijan aikaisempi tieto asiasta muuttuu, kasvaa ja kehittyy tässä käsitteellisen muutoksen prosessissa.

Opiskelijan aiempien tietojen ja muistirakenteiden merkitys ja niiden uudelleenmuotoutuminen oppimisprosessissa on konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukainen näkemys oppimisesta (esim. Nevgi & Lindblom-Ylänne 2002, 106–110). Kaikki ”konstruktivistit” eivät kuitenkaan korosta vuorovaikutusta ja oppimisen yhteisöllisyyttä siinä määrin kuin itse pidän niitä olennaisena. Tätäkin kehittämistyötä ohjaavan oppimiskäsitykseni mukaisesti oppiminen on paitsi subjektiivista myös intersubjektiivista toimintaa, jossa opiskelija aktiivisena toimijana konstruoi oppimansa sisällöt vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Se, mitä ja miten havaitsemme, tulkitsemme ja ymmärrämme, ei ole yksilön mielen sisäinen ilmiö vaan mitä suurimmassa määrin yhteisöllistä ja kulttuurimme konstruoimaa. Tämän näkemyksen mukaisesti opiskelijan

omat ajattelun, tuottamisen ja tiedon jakamisen prosessit ovat oppimisen edellytys. (Emt., 110–111.)

Sosiaalityön peruskurssin kehittämistä ohjaava oppimiskäsitykseni sisältää piirteitä myös kokemuksellisesta oppimisesta. Erityisen tärkeänä pidän kokemuksellisessa oppimisessa korostettua reflektointia. (Emt., 95.) Opetussisältöjen huolellinen läpikäynti, niiden kriittinen pohdinta¹ ja uudelleentyöstäminen oman ajattelun kautta ja omia kokemuksia hyödyntäen sekä näiden omien ajatusten jakaminen ryhmässä ikään kuin moninkertaistavat oppimisen mahdollisuudet².

Mielestäni oppiminen on enemmän kiinni halusta, yrittämisestä ja motivaatiosta kuin älykkyydestä tai muista kognitiivisista ominaisuuksista. Ymmärrän oppimisen toki jossakin määrin kognitiivisen oppimiskäsityksen mukaisena muistirakenteiden muotoutumisena ja tiedon kognitiivisena jäsentymisenä (emt., 103–105), mutta yhtä lailla kuin kognitiiviset kapasiteetit voivat jäädä hyödyntämättä motivaation puutteen vuoksi, ne aktivoituvat silloin, kun innostumme ja kiinnostumme oppimisen kohteena olevasta asiasta.

Opiskelijoiden näkeminen aktiivisina toimijoina ja oppimisen käsittäminen intersubjektiivisena toimintana edellyttää opetukselta vuorovaikutteisuutta, yhteistoiminnallisuutta ja omaehtoisten oppimisprosessien mahdollistamista. Opettajan tehtävänä on opiskelijan omien oppimisprosessien ohjaaminen otollisia oppimistilanteita ja -ympäristöjä järjestämällä. Tällaisen opetuksen ajattelen tarjoavan opiskelijoille ”oivaltamisen” mahdollisuuksia. ”Oivaltavalla oppimisella” viitataan siis omaehtoisen ajattelun ja vuorovaikutuksellisten ryhmäprosessien tuloksena syntyviin laadullisiin muutoksiin opiskelijoiden ajattelutavoissa ja heidän asioilleen antamissa merkityksissä. Toisin sanoen toivon opetuksen ja oppimisympäristöön liittyvien järjestelyjen tuottavan oivalluksia eli aiemmasta poikkeavia ajattelutapoja ja näkökulmia opetuksen kohteena olevaan asiaan. Kehittämisen kohteena olevalla sosiaalityön peruskurssilla olen pyrkinyt

¹ Kriittisellä en tarkoita kielteistä arviointia, vaan tietoista ja tiedostavaa, perusteltua, syvällistä ja itsestäänselvyksiä kyseenalaistavaa pohdintaa.

² ”Moninkertaistumisella” viitataan siihen, että oppimista tapahtuu sekä aktuaalisessa opetustilanteessa että sen jälkeisessä oppisisältöjen reflektiutilanteessa, joka voi olla joko yksilöllinen tai ryhmässä toteutettava.

tuottamaan opiskelijoille oivaltamisen mahdollisuuksia soveltamalla yhteisöllisen ja tutkivan oppimisen periaatteita liittämällä näihin tietoisin kriittisen reflektion mahdollisuuksia. (Ks. myös Kekoni 2011.)

3.2 Vuorovaikutuksellinen oppiminen

Opetuksen uudelleenjärjestely sosiaalityön peruskurssilla on saanut vaikutteita yhteisöllisen oppimisen ja tutkivan oppimisen periaatteista. Käytän näistä kehittämistyöni lähtökohtana olevista pedagogisista näkökulmista yhteisnimitystä vuorovaikutuksellinen oppiminen, sillä katson sosiaalisen vuorovaikutuksen olevan keskeinen osa niin yhteisöllisen kuin tutkivan oppimisen oppimisympäristöajattelua. Pidän vuorovaikutuksen merkitystä suurena sosiaalityön peruskurssilla myös siksi, että ajattelen opiskelijaryhmän heterogeenisyyden olevan oppimisen voimavara. Uskon ryhmässä olevien erilaisten näkökulmien ja monenlaisen asiantuntijuuden hyödyntämisen, yhdessä oppimisen periaatteen sekä avoimen ja miellyttävän vuorovaikutusilmapiirin tuottavan laadukkaampaa oppimista kuin ”asiantuntijaopettajan” yksinpuhelu.

Yhteisöllisen ja tutkivan oppimisen soveltamisella en tässä yhteydessä tarkoita kyseisten periaatteiden ja menetelmien yksityiskohtaista tai ”orjallista” noudattamista. Enemmän kuin opetusmenetelminä ymmärrän ne ajattelutapoina tai opetustani ohjaavina näkökulmina, joissa korostuu itseohjautuva ja vuorovaikutuksellinen opiskelu, jossa opiskelijat osallistuvat oppisisältöjen ja tiedon tuottamiseen. Koska kyseessä on peruskurssi eli eräänlainen avaus koko opiskeltavaan oppiaineeseen, en katso kuitenkaan voivani antaa opiskelijoiden edetä täysin omista kiinnostuksen kohteistaan käsin. Myös valtakunnallisesti määritellyn opetussuunnitelman vuoksi joudun rajaamaan opiskeltavat sisällöt melko tarkkaan. Näiden reunaehtojen sisällä opiskelijat voivat kuitenkin käsitellä kurssin sisältöalueita omien intressiensä ja oman tavoitteenasettelunsa pohjalta sekä opiskelijan, opettajan ja kanssaopiskelijoiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa avautuvien virikkeiden kautta.

3.2.1 Yhteisöllinen oppiminen

Wengerin (1988) mukaan oppiminen on sosiaalinen ilmiö eli pikemminkin vuorovaikutuksellinen kuin psykologinen tapahtuma. Yhteisölliseksi tai yhteistoiminnalliseksi oppimiseksi kutsutusta pedagogiikasta olen omaksunut erityisesti näkemyksen, jonka mukaan oppimista ei voida pitää vain tiedon siirtona ja tietojen omaksumisena tai yksilöllisenä tiedon prosessointina, vaan oppimiseen katsotaan aina liittyvän yhteisöllistä tiedon prosessointia ja kehittelyä (Repo-Kaarento & Levander 2002, 144–146). Oppiminen mahdollistuu yhteisön toimintaan osallistumisessa, yhteisistä merkityksistä neuvotellessa ja yhteisöllisiä käytäntöjä luotaessa (Nummenmaa 2007). Oppimisen tutkijat ja opettajat ovatkin tänä päivänä varsin yksimielisiä siitä, että sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteistoiminta ovat oppimisen edellytyksiä. Oppimisen avainsanoja ovat oppijan aktiivisuus, itseohjautuvuus, yhteistyökykyisyys, sitoutuminen sekä henkilökohtainen tavoitteenasettelu. (Soini 2001, 49.)

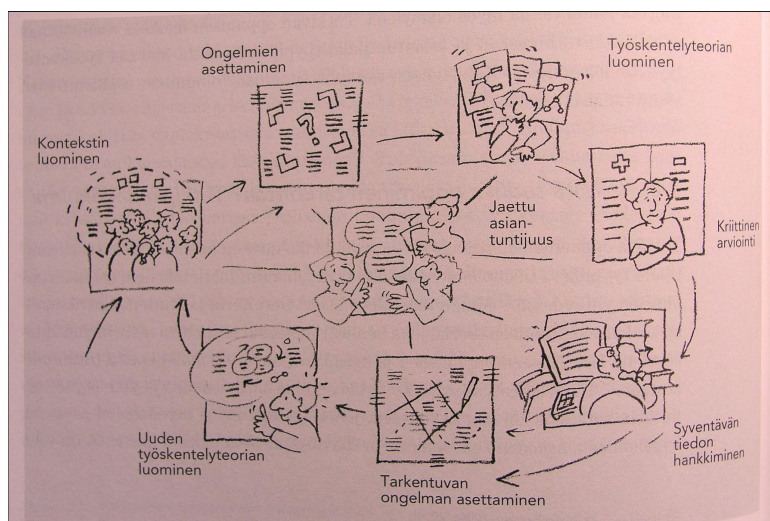
Kun oppimisen ajatellaan edellyttävän osallisuutta ja yhteisöllisissä prosesseissa rakentuvaa tietoa, oppimisympäristön merkitys korostuu. Poikela ja Öystilä (2004, 114) pitävät opetuksen ja opettajan roolin keskeisenä piirteenä opetus- ja oppimisprosessien näkemistä yhteisöllisenä kaikissa oppimistilanteissa – myös luento-opetuksessa. Oppimisen toiminta- ja kontekstisidonnaisuus edellyttää oppimistrakenteilta vuorovaikutuksellisuutta ja opettajalta ihmissuhdetaitoja ja kykyä avoimeen dialogiin. (Emt., 104.)

3.2.2 Tutkiva oppiminen

Tutkivan oppimisen käsitteellä on pyritty konkretisoimaan yhteisön tai ryhmän merkitystä osana oppimisprosessia. Ryhmän toimijat kytkeytyvät prosessiin omista näkökulmistaan käsin ja kohteena olevan tehtävän refleктоimiseen omista asiantuntijuuksistaan lähtien. (Hakkarainen ym. 2004, 184–192, 307.) Ratkaisevaa on löytää tapa yhdistää tietoa tavalla, joka johtaa merkityksellisen ongelman ratkaisemiseen ja oppimisprosessin syvenemiseen kunkin oppijan kohdalla. (Emt., 307–312; ks. myös Kumpulainen 2007) Tavoitteena on

oppimisyhteisön sisäisessä vuorovaikutuksessa konstruoida ”uutta” tietoa, ei vain välittää tietoa opettajalta opiskelijoille tai yksilöltä tai ryhmältä toiselle. Tiedon katsotaan rakentuvan intersubjektiivisissa neuvotteluissa: sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihmiset sekä tulevat tietoiseksi jaetuista tietorakenteista että rekonstruoivat tiedolle uudenlaisia merkityksiä. (Kumpulainen 2007.)

Tutkivassa oppimisessa oleellista on ideoiden ja kysymysten tuottaminen, niiden kehittäminen sekä niiden saattaminen vuorovaikutukseen keskenään. Hakkaraisen, Longan ja Lipposen (2004, 391) mukaan tutkiva oppiminen on prosessi, jossa oppiminen etenee oppimisyhteisön jäsenten yhdessä asettamien ongelmien, käsitysten ja teorioiden sekä etsimänsä tieteellisen tiedon ja kehittävän arvioinnin ohjaamana (ks. kuvio1). Sosiaalityön peruskurssilla toteutetussa kehittämiskokeilussa opiskelijat eivät itse asettaneet varsinaisia ongelmia, mutta he saattoivat lähestyä opettajana antamiani oppimistehtäviä kukin valitsemastaan näkökulmasta käsin ja itseään palvelevalla tavalla. Arviointi peruskurssilla oli sidottu numeeriseen arviointiin opetussuunnitelmatasolla, joten siitä en voinut luopua, mutta tutkivan oppimisen periaatteiden mukaisesti arviointi perustui opettaja-arvioinnin ohella opiskelijoiden itsearviointiin.

Kuvio 1. Tutkivan oppimisen sykli (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004)

Kuviossa 1 (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004) on esitetty tavanomainen tutkivan oppimisprosessin eteneminen. Kehittämishankkeeni kohteena olleella sosiaalityön peruskurssilla sovellettiin yksinkertaisempaa sykliä edeten kullakin kontaktiopetuskerralla

tapahtuneesta kontekstin luomisesta (kulloiseenkin oppisisältöön johdattelevasta luennosta) opettajan antamien oppimistehtävien kautta kontaktiopetuksen sisältöjen ja omien aiempien ajattelutapojen kriittisen arviointiin sekä syventävän tiedon omaehtoiseen hankkimiseen opettajan antaman materiaalin ja/tai itsenäisen tiedonhaun pohjalta. Kunkin opiskelijan itsenäisesti työstämä kriittinen reflektio sekä yksin tai ryhmänä tehdyt pienimuotoiset oppimistehtävät tuotiin seuraavalla tapaamiskerralla pienryhmissä tapahtuneeseen yhteiseen keskusteluun (”oppimistehtävien purkuistunto”), jossa tavoitteena oli ”jaettu asiantuntijuus”.

3.3 Linjakas opetus

Vuorovaikutuksellisen opetuksen kautta tavoittelemani oivaltavan oppimisen lisäksi sosiaalityön peruskurssin suunnittelua on ohjannut konstruktivisesti linjakkaan opetuksen periaate. Tämä tarkoittaa, että olen opetusjärjestelyilläni tavoitellut sisältöjen, arviointimenetelmien ja opetusmenetelmien ristiriidattomuutta (ks. Nevgi & Lindblom-Ylänne 2009). Ajattelen tällaisen linjakkuuden antavan peruskurssille raamit, joissa oivaltavaa oppimista on mahdollista tapahtua (Kekoni 2011, 2). Pidän opetuksen linjakkuutta erityisen tärkeänä sosiaalityön peruskurssilla siitä syystä, että tavoitteena on oppisisältöjen pinnallisen hallinnan sijaan sisäistävä oppiminen sekä peruskurssia läpileikkaavana teemana tietynlainen sosiaalityölle ominainen eettisen reflektion ulottuvuus. Lisäksi kurssin eräänlaisia julkilausumattomia tavoitteita on yliopistollisten opiskelutapojen, -taitojen ja oppimisprosessien omaksuminen, kriittisen ajattelutavan kehittäminen sekä opiskelijoiden motivoitunut ja aktiivinen suhtautuminen jatko-opintoihin. Keskeistä on vastuun oppimisesta siirtyminen opettajalta opiskelijoille.

Linjakkuuden periaate näkyy sosiaalityön peruskurssin suunnittelussa ja toteutuksessa siten, että oppimisympäristö ja opetusmenetelmät on pyritty rakentamaan vastaamaan kurssille asetettuja tavoitteita. Tällöin olen halunnut tarjota opiskelijoille mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, keskusteluun ja omaan ajatteluun opettajavetoisen luennoinnin sijaan. Vastuu oppimisesta on ollut opiskelijoilla itsellään itsenäisten ja ryhmässä toteutettujen

tehtävien muodossa. Kurssin arvioinnissa linjakkuus on huomioitu siten, että perinteisen luentokuulustelun sijaan opiskelijat ovat tuottaneet kirjallisia reflektioita, vastauksia oppimistehtävään sekä kirjallisen loppupohdinnan/reflektion kurssilla oppimistaan. Opiskelijoiden itsearvioinnit omasta oppimisestaan olivat keskeinen osa opintojakson arviointia³.

3.4 Toimintaoppiminen kehittämisen välineenä

Kehittämisen edellytyksinä voidaan pitää työkontekstia, oppimiskumppanuutta ja reflektiivistä kehittämisotetta. Kehittämisen päämääränä on tuottaa uusia ja kehittää vanhoja työkaluja toiminnan aikaisempaa parempaan tuloksellisuuteen tai toimivuuteen (Nummenmaa & Karila 2002, 159). Kehittämistoiminnan päämääränä on muutoksen aikaansaaminen suhteessa aiempaan toimintaan (Heikkinen ym. 1999). Sosiaalityön peruskurssia kehitettäessä halusin muutosta aiempaan opettajavetoiseen luentomuotoiseen opetukseen, jonka en ajatellut palvelevan opiskelijoiden laadukasta oppimista kurssin sisältöjen sen paremmin kuin muidenkaan peruskurssin tavoitteiden osalta.

Sosiaalityön peruskurssin kehittäminen on lähtöisin omista kehittämisen tarvetta osoittavista havainnoistani. Olen itse pohtinut vastauksia niihin kysymyksiin, joista toiminnan kehittäminen on lähtöisin ja joita toimintaa kehitettäessä nousee esille (vrt. Kuula 1999, 116–117). Sosiaalityön peruskurssia koskevassa kehittämistyössä voidaan kuitenkin Kuusela (2005) seuraten puhua toimintaoppimisesta enemmän kuin toimintatutkimuksesta: kyse on enemmän tavasta ratkaista oppimisen avulla omaan työhön liittyviä ongelmia ja kehittämistarpeita kuin tehdä tutkimusta (emt., 18). Kehittämisprosessin voidaan kuitenkin katsoa seuranneen toimintatutkimukselle tyypillisiä vaiheita (ks. esim. Kiviniemi 1999, 67). Työ on lähtenyt liikkeelle omaa työtä koskevan ongelman tunnistamisesta, uuden toimintamallin suunnittelusta, luomisesta ja

³ Opintojaksolle ulkoapäin määritellyn rakenteen vuoksi jakso oli arvioitava numeerisesti arvosanalla 1-5. Tämä ei ole linjassa asettamieni sisältötavoitteiden kanssa. Ratkaisuna päädyin siihen, että arvosanan 3 (hyvä) saa, jos on tehnyt kaikki vaadittavat tehtävät, ja arvosanan 4-5 (kiitettävä/erinomainen), jos osoittaa reflektioissaan erityisen paneutunutta asian käsittelyä ja omiin aiempiin ajatuksiin tai näkemyksiin kohdistuvaa arviointia ja reflektiivistä oppimista.

jäsentämisestä, jonka jälkeen uutta toimintatapaa on kokeiltu käytännössä. Tähän on liittynyt toiminnan jatkuva havainnointi ja reflektointi, jossa on pyritty osallisten eli tässä tapauksessa opiskelijoiden huomioonottamiseen pohdinnassa ja arvioinnissa. Tämän arvioinnin ja pohdinnan kautta kehittämisen on tarkoitus jatkaa jälleen uusien toimintamallien luomisena ja jäsentämisenä. (Ks. Kiviniemi 1999, 67; ks. myös hermeneuttisen kehän tulkintamalli, esim. Home & Solvang 1996, 95–98.)

Kehittämistoiminnassa on kyse oppivan tiedon tuottamisesta erotuksena tiedon kokoamiseen. Tietoa ei tuoteta vain osallistumalla tiedontuotantoa koskeviin nimenomaisiin tapahtumiin ja havainnoimalla toimintaa, vaan se muodostuu erilaisissa virallisissa ja epävirallisissa asetelmissä (Coghlan & Brannick 2002, 90–93). Sosiaalityön peruskurssin ”virallisia” tiedonmuodostuksen foorumeja ovat olleet opiskelijoiden antama kurssipalaute sekä opiskelijoiden kurssisuoritusten onnistuminen niin opettajan kuin opiskelijoiden itsensä arvioimana. Kurssin arvioinnissa ja pohdinnassa on kuitenkin otettu huomioon myös ”epävirallisilla” foorumeilla rakentunut tieto. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi käytävä- ja kahvitaukokeskustelut opiskelijoiden kanssa, opiskelijoilta suullisesti ja sähköpostilla tullut informaali palaute sekä kollegani Taru Kekonin kanssa kädyt sosiaalityön peruskurssia koskevat keskustelut. Taru Kekoni toimi sijaiseni Tampereen yliopiston Porin yksikössä lukuvuonna 2010–2011 ja toimi tuolloin sosiaalityön peruskurssin opettajana. Hänen vuoden 2010 peruskurssiaan koskeva opiskelijapalaute ja itsearviointinsa (ks. Kekoni 2011) sekä näiden pohjalta käymämme keskustelut ovat olleet merkittävässä roolissa oman kehittämishankkeen suunnittelussa. Seuraavassa kuvaan ensin vuonna 2011 suunnittelemani ja toteuttamani sosiaalityön peruskurssia. Sen jälkeen tarkastelen seminaaria sekä muodollisen opiskelijapalautteen näkökulmasta että omista pohdinnoista käsin.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Kehittämishankkeen kohteena oleva sosiaalityön peruskurssi järjestettiin syyslukukaudella 2011 Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Kurssin suunnittelu aloitettiin vuoden 2011 keväällä yhteistyössä kurssin syksyllä 2010 pitäneen opettajan, vs. yliassistentti Taru Kekonin kanssa. Suunnittelun pohjana on ollut aikaisempien vuosien opiskelijapalaute sekä perehtyminen opiskelija- ja oppimislähtöiseen pedagogiikkaan. Varsinaisen opetusohjelmatasoisen ja oppisisältöjen suunnittelun olen toteuttanut itsenäisesti. Kurssi toteutui suunnitelman mukaisesti. Toimin itse opettajana kurssilla.

4.1 Sosiaalityön peruskurssin periaatteet

Sosiaalityön peruskurssin julkilausutut tavoitteet olivat, että opiskelija tuntee sosiaalityön peruskäsitteet ja toimintakentän sekä perehtyy sosiaalityötä määrittäviin tekijöihin. Opetussuunnitelman mukaisesti kurssilla tarkasteltiin sosiaalityön historiaa, sosiaalityön keskeisiä käsitteitä ja sosiaalityötä osana suomalaista hyvinvointivaltiota. Lisäksi perehdyttiin tieteellisen tiedon sekä arvojen ja etiikan merkitykseen sosiaalityössä. Henkilökohtaisena kurssin sisältöjä koskevana tavoitteena asetin kurssille, että se toimisi eräänlaisena avauksena paitsi sosiaalityön myös yhteiskuntatieteiden asiantuntijuutta. Tavoitteenani oli käsitellä kurssisisältöjä sekä sosiaalityöntekijyyden, sosiaalityön tuntijuuden että yhteiskuntatieteilijän näkökulmista ja siten tuottaa aitoa oppimista eli tavoiteltuja muutoksia opiskelijoiden ajattelutapoihin.

Ulkokohtaisten ja opettajan kurssille asettamien tavoitteiden lisäksi opiskelijat asettivat omat oppimistavoitteensa kurssille. Koska kurssi oli monelle ensikosketus sosiaalityön opintoihin, ajattelin tavoitteiden asettamisen helpottuvan pohtimalla olemassa olevia tietoja ja kokemuksia sosiaalityöstä. Ensimmäisellä tapaamiskerralla opiskelijat vastasivat kirjallisesti seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaiset ovat pohjatietoni sosiaalityöstä, tai millaisia taitoja ja valmiuksia hallitsen?
2. Millaisia kokemuksia minulla on sosiaalityöstä?
3. Mitä odotan oppivani sosiaalityön peruskurssilla?
4. Mitä osaan sosiaalityön peruskurssin käytyäni?

Opiskelijat säilyttivät kirjalliset vastaukset itsellään ja niihin palattiin kerran kurssin aikana sekä kurssin lopuksi itsearviointin välineenä.

Sosiaalityön peruskurssin toteutusta ohjasivat oppimiseen liittyvät periaatteet, jotka esiteltiin myös opiskelijoille kurssin aluksi. Tällä tavoin ajattelin opiskelijoiden alusta asti ymmärtävän, miksi kurssilla opiskellaan siten kuin opiskellaan. Katsoin tämän olevan tarpeellista, sillä oletin opiskelijoiden odottavan yliopisto-opiskelun olevan enemmän perinteistä luento-opiskelua, joka on opiskelijoilta vähemmän aikaa, vaivaa ja vastuuta vaativaa kuin tällä kurssilla käyttämäni opetusmenetelmät. Oppimisenäkemykseni ja kurssilla opiskelun periaatteiden esittelyn ajattelin motivoivan opiskelijoita omaehtoiseen ja paneutuvaan työskentelyyn. Vuorovaikutukselliselle ja linjakkaalle oppimiselle perustuvat, opiskelijoillekin esittelemäni kurssin ”periaatteet” olivat seuraavanlaiset:

OPPIMISESTA SOSIAALITYÖN PERUSKURSSILLA

- ▣ Opiskelija on aktiivinen oman kokemuksensa luoja ja itse vastuussa oppimisestaan.
- ▣ Opettaja on vastuussa sellaisen oppimisympäristön luomisesta, jossa oppiminen on mahdollista.
- ▣ Oppiminen on yksilöllinen ja yhteisöllinen prosessi.
 - oma ajattelu ja toiminta + vuorovaikutus
- ▣ Oppimisprosessi on omaksumisen ja tiedonrakentamisen välinen vuorovaikutussuhde.
 - pyrkimys uuden tiedon konstruointiin
 - tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden muutos

Vyöryttämällä
EU:lta

Näiden oppimista koskevien periaatteiden ja kurssin sisällöllisten tavoitteiden ajattelin toteutuvan peruskurssilla ilmiöiden ymmärtämiseen pyrkivän opiskelun kautta. Oppimisen kohteena olevien ilmiöiden ymmärtämisen puolestaan ajattelin olevan saavutettavissa siten,

että opiskelijat tutkivat omia ennakkokäsityksiään ja työstävät ajatuksiaan ja ideoitaan, joita yhteisesti jakamalla muodostetaan jaettua asiantuntijuutta.

4.2 Opetuskäytännöt sosiaalityön peruskurssilla

Sosiaalityön peruskurssi koostui luennoista, opiskelijoiden itsenäisesti kirjoittamista oppimisreflektioista, yksin tai ryhmätyönä työstetyistä oppimistehtävistä sekä oppimistehtävien purkamisesta pienryhmäkeskusteluina.

Luentojen tarkoitus oli toimia opiskelijoiden omaa ajattelua virittävinä ”avauksina”, huomioiden tietyt peruskurssiin välttämättöminä kuuluvat oppisisällöt. Luennot olivat pitkälle opettajavetoisia, mutta niihin sisältyi joka kerta erilaisia opiskelijoita aktivoivia tehtäviä, kuten pari- ja ryhmäkeskusteluja, omaa ajattelua virittävää kuva- ja teksti- ja videomateriaalia ja niihin liittyviä pienimuotoisia tehtäviä sekä ”roolileikkejä”. Luennoille kutsuin myös kaksi vierailevaa luennoitsijaa puhumaan omasta työstään sosiaalityöntekijänä sekä tutkimuksestaan sosiaalityön tutkijana. Vuorovaikutuksellista oppimisympäristöä pyrin edistämään sekä fyysisin tilajärjestelyin (pöydät oli järjestetty U-muotoon) että kiinnittämällä huomiota kurssin ilmapiiriin, jossa avoin ja luottamuksellinen jakaminen olisi mahdollista.

Oppimisreflektioilla viitataan opiskelijoiden itsenäisesti käymään sisäiseen dialogiin ja ”itsetutkiskeluun” sekä oman toiminnan ja ajattelun pohtimiseen suhteessa toisten (opettajan, kanssaopiskelijoiden, muiden ihmisten, median jne.) toimintaan ja ajatteluun. Reflektioiden tarkoituksena oli kulloinkin käsittelyn kohteena olevan uuden tiedon omakohtainen käsittely ja ymmärtäminen, merkitysten havaitseminen, kokemusten ja havaintojen käsitteellistäminen sekä omien periaatteiden ja käsitysten arvioiminen ja tarkistaminen. Opiskelijoille antamani ohjeen mukaisesti reflektion kohteena saattoi opiskelijan oman valinnan mukaan olla esimerkiksi luento kokonaisuudessaan, tietty luennolla esillä ollut asia tai teema, luennon pohjalta herännyt kysymys tai pohdiskelun aihe tai oma aikaisempi näkemys luennolla esillä olleesta asiasta. Reflektiot toteutettiin

kirjallisesti jokaisen lähiopetuskerran jälkeen sekä kurssin lopuksi kurssin kokonaisuutta koskien ja ne toimitettiin sähköpostilla opettajalle.

Jokaisen kontaktiopetuskerran päätteeksi opiskelijat saivat lisäksi työstettäväkseen itsenäisesti, ryhmässä tai pareittain toteutettavan *oppimistehtävän*. Oppimistehtävien tarkoituksena oli aktivoida opiskelijat omaehtoisesti työstämään oppimisen kohteena olevaa materiaalia. Tehtävä liittyi aina kyseisen opetuskerran aiheeseen, ja opiskelijat vastasivat annettuun kysymykseen reflektoimalla kuulemaansa, lukemaansa ja kokemaansa. Oppimateriaalina opiskelijat käyttivät luento-opetusta sekä jakamaani lisämateriaalia. Myös omaehtoisen lisämateriaalin (esim. kirjallisuus, media, haastattelut) hyödyntäminen oli tuki sallittua. Opiskelijoille korostettiin, ettei oppimistehtäviin ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, vaan vastaukset kuvastavat opiskelijoiden omaa pohdintaa, ajattelua, näkemyksiä ja kokemuksia.

Oppimistehtävä palautettiin opettajalle sähköpostilla, mutta varsinainen oppimistehtävien ja niihin laadittujen vastausten käsittely tapahtui aina seuraavan kontaktiopetuskerran aluksi niin sanotuissa ”*purkusessioissa*”. Tarkoituksena oli hyödyntää jokaisen henkilökohtaista oppimisprosessia kollektiivisen oppimisen hengessä käsittelemällä suoritettuja oppimistehtäviä yhteisesti. Käsittely tapahtui kahdessa ryhmässä suullisesti keskustelemalla. Ryhmät valitsivat keskuudestaan puheenjohtajan ja kirjurin siten, että roolit vaihtuivat joka kerta. Annetun ajan puitteissa ryhmien tuli päätyä yhteisesti rakennettuun oppimistehtävän ”vastaukseen”, joka esiteltiin opettajalle ja toiselle ryhmälle.

4.3 Kurssiohjelma

Peruskurssille varatuista 24 kontaktiopetustunnista osa nipistettiin itsenäiselle työskentelylle. Käytännössä tämä tarkoitti, että etukäteen määritellyn kolmen tunnin sijaan kontaktiopetustunnit kestivät kerrallaan kaksi oppituntia (2x45 min), joista ensimmäinen käytettiin oppimistehtävien purkuun ja toinen uutta asiaa koskevaan luento. Jäljelle jääneet 45 minuuttia opiskelijat saivat käyttää itsenäiseen työskentelyyn joko luokkatilassa,

jossa olin opettajana paikalla mahdollisia kysymyksiä varten, tai vaihtoehtoisesti työstää oppimistehtävää itse valitsemaan ajankohtana.

Kurssille ulkoapäin määriteltyjen sisältövaatimusten ja tavoitteiden perusteella rakensin kurssin koostumaan seuraavista teemoista:

1. Kurssin aloitus; johdatus sosiaalityön perusteisiin
2. Sosiaalityön historiaa ja ajankohtaisia keskusteluja
3. Sosiaalityön toimintakentät
4. Sosiaalityön teoria ja tutkimus
5. Sosiaalityön ammattilaisia ja asiakkaita
6. Sosiaalityön arvot ja etiikka
7. Kurssin lopetus; loppuyhteenveto, kertausta ja arviointia

Sosiaalityön teoriaa ja tutkimusta sekä sosiaalityötä ammatillisena toimintana käsittelevillä jaksoilla läsnä oli vieraileva luennoitsija. Sosiaalityön keskeisiä käsitteitä puolestaan käsiteltiin kurssilla siten, että koko kurssin ajan opiskelijat keräsivät itselleen ”käsitepankkia”, johon he poimivat luennoilla ja kirjallisessa materiaalissa esiintyviä sosiaalityölle tyypillisiä käsitteitä ja niiden selityksiä. Viimeisessä kontaktitapaamisessa opiskelijoiden pankit yhdistettiin ja toimitettiin jokaisen opiskelijan käyttöön. Kaikilla luennoilla käytin perinteisen luennoinnin ohella vaihtelevasti aktivoivia tehtäviä kuten pariporinoita, ryhmäkeskusteluja, äänestystä, roolileikkiä jne. Kunkin luennon aiheeseen virittäytymiseen ja erilaisiin havainnollistaviin tarkoituksiin käytin mm. kuva-, musiikki- ja tarinamateriaalia. Lisäksi pyrin luomaan luennoille keskustelevan ilmapiirin kannustamalla opiskelijoita kysymään, kommentoimaan ja esittämään omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Viimeinen luentokerta toteutettiin sovelletulla Learning cafe -menetelmällä.

Oppimiskäsitykseni ja kurssin taustalla vaikuttavien periaatteiden mukaisesti ajattelin luennot ikään kuin virikkeinä, ja ”varsinaisen oppimisen ” ajattelin tapahtuvan opiskelijoiden työstäessä reflektioita ja oppimistehtäviä sekä niitä yhteisesti purettaessa. Opiskelijoille annetut oppimistehtävät olivat seuraavat:

Oppimistehtävä 1 (johdanto):

Mitä vaikeuksia sosiaalityön määrittelyssä piilee, ja miksi sosiaalityön määrittely on vaikeaa?

Oppimistehtävä 2 (historia, nykyisyys ja tulevaisuus):

Kun pohdit sosiaalityön historiaa (menneitä kehityskulkuja) ja sosiaalityön muotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä tänä päivänä, niin millaisia haasteita ja/tai muutoksia arvelet sosiaalityön kohtaavan lähitulevaisuudessa? Entä miten niihin luullaksesi kyetään vastaamaan?

Oppimistehtävä 3 (teoria ja tutkimus):

Millainen sosiaalityön tutkimus sinua itseäsi kiinnostaisi toteuttaa, ja miten se sijoittuisi luennoilla (ja lisämateriaalissa) käsiteltävään sosiaalityön teoreettiseen ja tutkimukselliseen kenttään?

- Mitä tutkisit (tutkimusta sosiaalityöstä, sosiaalityössä vai sosiaalityön kohteesta)?
- Millaisiin teorioihin tutkimuksesi kiinnittyisi (millaisiin muodollisiin teorioihin tai teoriaperinteisiin)?
- Miten tutkisit (kvali, kvanti, jotakin muuta)?
- Mikä olisi tutkimuksesi tarkoitus (kuvailla, selittää, saada aikaan)?
- Mikä olisi tutkimuksesi yhteys sosiaalityön käytäntöön?

Oppimistehtävä 4 (toimintakentät + ammattilaisia ja asiakkaita):

Pohdi sosiaalityötä suhteena sosiaalityön erilaisilla toimintakentillä. Muotoutuuko sosiaalityö, sosiaalityöntekijän rooli/identiteetti mielestäsi (tyypillisesti) eri tavoin erilaisilla toimintakentillä tai työympäristöissä? (Voit myös pohtia kysymystä suoraan suhteessa Koivula-Pukkilan luento: millaisena/millaisina sosiaalityö sekä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän roolit rakentuvat lastensuojelussa?)

Oppimistehtävä 5 (arvot ja etiikka):

Omien arvojen syvällinen tunteminen auttaa pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja, perustelevaan omia valintojaan sekä ymmärtämään toisenlaisia arvoja. Kun esimerkiksi ottaa voimakkaasti kantaa jonkin asian puolesta tai jonkun asian korjaamiseksi, omien arvojen selkeä tiedostaminen on korvaamaton apu. Arvottomuus saattaa näyttytyä heikkona vastuunottona ja haaleana elämänasenteena. (Suurla 2003, 35.) → Oppimistehtävä 5: Valitse jokin sosiaalialaan (ainakin väljästi) liittyvä asia, jonka puolesta tai jota vastaan sinulla on voimakas mielipide. Pohdi, a) millaisia arvoja näkemyksesi taustalla on, sekä b) liittyykö jokin sosiaalialan eettisistä periaatteista valitsemaasi asiaan.

Kurssin kokonaisuutta koskeva, opiskelijoille jaettu info on tämän raportin liitteenä 1.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI

5.1 Opiskelijapalaute

Keskeinen osa sosiaalityön peruskurssin arviointia oli opiskelijoilta kerätty palaute. Kurssipalaute kerättiin opiskelijoilta anonyymina nettikyselynä. Palautelomakkeena käytin Tampereen yliopiston Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön edellyttämää yhteistä numeerista kurssipalautelomaketta, mutta lisäinformaation saamiseksi lisäsin lomakkeen loppuun joitakin vapaamuotoisia kysymyksiä.

Palautteeseen vastasivat kaikki kurssille osallistuneet 17 opiskelijaa (palautusprosentti=100 %). Seuraavassa esittelen palautteen tiivistetyssä muodossa; käsittelemätön palaute on kokonaisuudessaan esitetty raportin liitteessä 2. Taulukossa 1 on esitetty opiskelijoiden keskimääräinen arvio sosiaalityön peruskurssin informatiivisuudesta, kiinnostavuudesta, tunnelmasta, opettajan toiminnasta ja omasta oppimisesta asteikolla 1-5.

Taulukko 1. Opiskelijoiden arvio kurssin onnistumisesta asteikolla 1-5 (keskiarvot ja moodit)

<i>Arvioinnin kohde</i>	<i>Keskiarvo</i>	<i>Moodi</i>
Kurssin informatiivisuus	4,2	4
Kiinnostavuus	4,7	5
Kurssin tunnelma	4,5	5
Opettajan toiminta	4,8	5
Oma oppiminen	4,1	4

Opiskelijoiden näkemyksiä kurssista kartoitettiin myös viisiportaisella Likertin asteikolla⁴ (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Tällöin valtaosa opiskelijoista oli sitä mieltä, että kurssin sisältö vastasi kurssisuunnitelmaa (ka=4,4 mo=4). Kurssin työmäärän ja siitä saatavien opintopisteiden määrän vastaavuutta puolestaan opiskelijat arvioivat hieman kriittisemmin, mutta valtaosa oli kuitenkin samaa mieltä väittämän kanssa (ka=3,9 mo=4).

⁴ 1=täysin eri mieltä, 2=eri mieltä, 3=keskinkertaisesti, 4=samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä

Opiskelijat kokivat voivansa hyödyntää kurssin antia opiskelussa ja työelämässä (ka=4,5 mo=5). Odotusten mukaisesti tämä korostui etenkin tutkinto-opiskelijoiden ja avoimen yliopiston opiskelijoiden kohdalla, mutta myös sivuaineopiskelijat arvioivat hyödyn yllättävän hyväksi (sivuaineilijoiden ka=4,2). Opiskelijat kokivat myös oppivansa paljon uutta (ka=4,2 mo=4), mutta muutama tutkinto-opiskelijoista sekä sellaisista avoimen opiskelijoista, jotka olivat pyrkineet opiskelemaan sosiaalityötä päävalinnassa, pitivät kurssia osin pääsykoekirjan kertauksena. Sivuaineilijoille opiskeltavat teemat olivat luonnollisesti uusia (sivuaineilijoiden ka=4,5). Valtaosa opiskelijoista koki myös kiinnostuneensa kurssin aikana lisää sosiaalityötä (ka=4,4, mo=5).

Opettajan toimintaa ja oppimisilmapiiriä arvioitiin varsin myönteisesti. Valtaosa opiskelijoista oli täysin samaa mieltä väittämien kanssa, joiden mukaan opettaja hallitsi opetettavan asian (ka=4,8 mo=5), opettaja otti ryhmän huomioon (ka=4,8 mo=5), ja oppimisilmapiiri oli myönteinen (ka=4,8 mo=5). Myös opetusmateriaalia pidettiin onnistuneena: suurin osa opiskelijoista oli täysin samaa mieltä väittämän ”opetusmateriaali tuki oppimistani” kanssa (ka=4,6 mo=5).

Eri opiskelijaryhmien (pääaineopiskelijat, sivuaineopiskelijat ja avoimen yliopiston opiskelijat) välillä ei ollut merkittäviä eroja sen suhteen, millaista numeerista palautetta he antoivat sosiaalityön peruskurssille. Tarkemmin kurssille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta sekä kurssin onnistumiseen tai epäonnistumiseen vaikuttavista tekijöistä kysyttiin avoimilla kysymyksillä.

5.1.1 Tavoitteiden saavuttaminen

Kurssille osallistuneesta 17 opiskelijasta 14 koki saavuttaneensa täysin sekä ulkopuolelta annetut, opetussuunnitelmassa julkilausutut tavoitteet että itse itselleen asettamansa omat tavoitteet.

”Uskon saavuttaneeni, sain hyvät perustiedot aiheesta sekä avaimet hakea lisää tietoa. Omat tavoitteet varmaan hieman ylittyivätkin.” (sivuaineopiskelija)

”Kurssi oli peruskurssi, joten se saavutti tavoitteet. Oma tavoitteeni, oli laajentaa näkemystäni sosiaalityöstä. Näin varmasti tapahtui.” (avoimen yo:n opiskelija)

Kaksi opiskelijaa kertoi lähes saavuttaneensa tavoitteet:

”Saavutin suurimmaksi osaksi” (sosiaalityön pääaineopiskelija)

”Kutakuinkin” (avoimen yo:n opiskelija)

Sivuaineopiskelijoista yksi opiskelija saavutti mielestään kurssille valmiina asetetut tavoitteet, mutta jäi omistaan *”hieman jälkeen”*.

5.1.2 Oppimista edistävät ja haittaavat tekijät

Opiskelijoiden oppimista edistäviä ja haittaavia tekijöitä kartoitettiin kysymällä opiskelijoilta, mikä kurssilla tuki / helpotti / auttoi oppimista sekä mikä vaikeutti / hankaloitti / häiritsi oppimista. Tulkintani mukaan oppimista edistävät tekijät liittyivät oppimisympäristön ilmapiiriin, opetusmenetelmiin sekä kurssin ulkopuolisiin kontekstuaalisiin tekijöihin. Oppimista haittaava seikka oli kurssille opetussuunnitelmassa varattu lyhyt aika ja sen tuottama kiireen tuntu. Merkittäviä eroja eri opiskelijaryhmien välillä ei esiintynyt.

Kurssin *ilmapiiriin* liittyviä tekijöitä mainittiin oppimista edistävänä seikkana kuuden opiskelijan palautteessa. Rento ja keskusteleva ilmapiiri, opettajan positiivinen asenne, innostuneisuus ja paneutuneisuus sekä ryhmän suhteellisen pieni koko olivat opiskelijapalautteen perusteella oppimista edistäviä tekijöitä. Toisaalta kurssilla toteutettu runsas ja avoin keskustelu oli eräälle opiskelijalle myös oppimista häiritsevä tekijä:

”Olen aluksi ujo, joten tämä oli oma kynnykseni myös tällä kurssilla, varsinkin luokan ”edessä” ääneen puhuminen” (avoimen yo:n opiskelija)

12 opiskelijaa mainitsi *opetusmenetelmiin* liittyviä asioita oppimistaan edistävinä tekijöinä kurssilla. Reflektioiden kirjoittaminen, oppimistehtävien itsenäinen työstäminen sekä

oppimistehtävien käsittely ryhmätöinä palveli usean opiskelijan oppimista (mainittu 6 palautteessa).

”Oppimismenetelmät olivat tehokkaat. Olen aina oppinut parhaiten kirjoittamalla. Silloin pystyy perehtymään aiheeseen monelta kantilta ja on pakko käyttää omaa ajattelua, toisin kuin tenttiin ulkoa lukiessa.” (sivuaineopiskelija)

”Opettajan innostava opetustapa, joka ei tarjonnut suoraan oikeita vastauksia vaan kannusti opiskelijoita itseään pohtimaan vastauksia ja oppimaan erilaisia näkökulmia. Oppimistehtävien purku samassa ryhmässä oli mukavaa!” (avoimen yo:n opiskelija)

Lisäksi luennoilla käydyt keskustelut sekä havainnollistava ja tiivistävä luennointitapa auttoivat opiskelijapalautteen mukaan oppimista (mainittu 8 palautteessa):

”Luennoilla käytetty havainnollistaminen oli hyvä.” (sivuaineopiskelija)

”Opettajan kyky sanallisesti tiivistää diat ja oman pohdinnan vapaus” (sivuaineopiskelija)

”Opiskelijoiden vahva mukanaolo/mukaan ottaminen” (avoimen yo:n opiskelija)

”Runsas ja vapaa keskustelu” (sivuaineopiskelija)

Opetusmenetelmiin liittyvinä tekijöinä yksi opiskelija mainitsi oppimistaan edistäneen, että *”asioita kerrattiin paljon”* (avoimen yo:n opiskelija), ja eräs avoimen yo:n opiskelija koki opettajalta kurssin aikana saamansa suullisen ja kirjallisen palautteen auttaneen oppimistaan⁵.

Kahden opiskelijan palautteissa oppimista edistävinä tekijöinä mainittiin **kurssin ulkopuolisia kontekstuaalisia tekijöitä**. Molemmilla opiskelijoilla nämä seikat liittyivät samanaikaisesti meneillään oleviin muihin opintoihin.

Samanaikaiset sosiaalipolitiikan opinnot yhdessä sosiaalityön kurssin kanssa antoivat yllättävänkin laajoja perspektiivejä kursseilla käytyihin asioihin. (pääaineopiskelija)

⁵ Pyrin antamaan kurssin aikana palautetta opiskelijoille heidän reflektioistaan ja oppimistehtävistään esim. kommentoimalla niitä sähköpostilla. Huolehdin siitä, että jokainen opiskelija sai kurssin aikana ainakin kerran henkilökohtaisen kirjallisen palautteen sekä kirjoittamastaan reflektiosta että oppimistehtävästä.

Rinnakkaisuus alkaneiden sosionomi opintojeni kanssa. (avoimen yo:n opiskelija)

10 opiskelijaa 17:stä vastasi, ettei kurssilla ollut mitään sellaista, joka olisi haitannut tai vaikeuttanut omaa oppimista. Kaksi opiskelijaa ei vastannut kysymykseen lainkaan, ja kaksi opiskelijaa mainitsi omien poissaolojensa haitanneen oppimista. Neljä kurssille osallistuneesta 17 opiskelijasta oli sitä mieltä, että luentojen vähäinen määrä, lyhyys ja sen aiheuttama kiireen tuntu oli oppimista haittaava tekijä:

Ajan puute. Sitä olisin kontaktiopetuksilta kaivannut enemmän. (pääaineopiskelija)

Kurssi oli onnistunut, kurssista saisi vielä kattavamman mikäli aikaa olisi enemmän luentoihinkin. (sivuaineopiskelija)

Asiaa olisi ollut moneen kohtaan paljon enemmän, kuin ehdittiin käsittelemään. Tästä tuli ajoittain kiireen tuntu. (avoimen yo:n opiskelija)

Kiire ja luentojen vähyys tuli esille myös palautelomakkeeseen sisällytetyssä kurssin yleistä onnistumista ja osuvuutta sekä kehittämissuhteita kartoittavassa kysymyksessä (4 mainintaa). Pääosin kurssi kuitenkin arvioitiin hyvin onnistuneeksi, ja esille tulivat samat oppimista edistävät tekijät kuin edellisessä kysymyksessä (ks. tarkemmin Liite 2).

5.2. Itsearviointi

Sosiaalityön peruskurssia koskevan itsearviointini välineenä käytän kurssin aikana pitämäni opetuspäiväkirjaa sekä opiskelijapalautteen tuottamaa mielikuvaa opiskelijoiden oppimisesta ja opetuksen onnistumisesta. Tärkeitä opiskelijoiden oppimista koskevia informaation lähteitä olivat myös opiskelijoiden laatimat reflektiot sekä opiskelijoiden itsearvioinnit.

5.2.1 Opiskelijoiden oppiminen

Reflektioiden, palautteiden ja opiskelijoiden itsearviointien perusteella arvelen opiskelijoiden oppineen hyvin kurssin aikana uutta sekä sosiaalityöstä että itsestään.

Tavoitteideni mukaisesti reflektioista oli luettavissa opiskelijoiden aiempien ajattelutapojen haastamista ja oivaltaa omaehtoista ajattelua. Aikaisempiin kokemuksiini verrattuna tämä kurssi vaikutti opiskelijoiden oppimisen näkökulmasta antoisammalta kuin perinteiset, opettajavetoiseen luennointiin perustuvat kurssit. Myös kurssille asettamani muut tavoitteet toteutuivat mielestäni melko hyvin. Valtaosa opiskelijoista käytti minimivaatimuksia enemmän aikaa, vaivaa ja paneutumista kurssin suorittamiseksi sekä koki kiinnostuneensa lisää sosiaalityöstä. Tämän tulkitsevän tavoittelemani motivaatiota sosiaalityön opiskeluun. Uskon opiskelijoiden saaneen kurssin aikana myös informaatiota ja kokemuksia siitä, millaista opiskelu yliopistossa on, sekä omaehtoisten tehtävien myötä ymmärtäneen, että vastuu oppimisesta on opiskelijalla itsellään.

5.2.2 Oma toiminta

Vaikka opiskelijapalaute oli varsin hyvää ja kurssille asettamani tavoitteet toteutuivat, löytyy sosiaalityön peruskurssissa edelleen paljon kehitettävää. Kurssin rakennetta kokonaisuudessaan pidän hyvänä, mutta ajankäytön suhteen on kurssia pohdittava vielä uudestaan. Opiskelijoiden kokeman kiireen tunnun katson aiheutuneen omasta hätäisestä tyylistäni, viime tippaan jättämistäni yksittäisten luentojen suunnittelusta sekä liian runsaasta materiaalista kurssin kokonaistuntimäärään nähden. Ajattelen ongelman siis olevan enemmän opettajan toiminnassa kuin opetussuunnitelmassa tai tutkintovaatimuksissa.

Myönteisen kurssi-ilmapiiirin luomisessa sen sijaan koen onnistuneeni hyvin. Opiskelijat saa näköjään viihtymään ja rohkaistumaan keskusteluihin hyvin pienillä fyysiseen ja sosiaalisen oppimisympäristöön vaikuttavilla teoilla. Opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta ja toisiltaan oppimista olisi entisestään lisännyt se, että opiskelijoiden kirjoittamat reflektiot olisi jaettu kaikkien luettavaksi esimerkiksi kurssille perustetulla Moodle-alustalla. Toisaalta tämä olisi saattanut häivyttää reflektioiden henkilökohtaista luonnetta, jota kuitenkin pidän oppimista edistävänä tekijänä sosiaalityön kaltaisessa

oppiaineessa, jossa omien ajatusten, arvojen, kokemusten ja näkemysten tiedostaminen ja punnitseminen on tärkeä osa niin opiskelua kuin tulevaa työelämää sosiaalityöntekijöinä.

Katson opetuksen olleen linjakasta tavoittelemani oivaltavan oppimisen ja opetusmenetelmien suhteen, mitä opiskelijoiden numeerinen arviointi puolestaan ei ollut. Tätä pyrin paikkaamaan kertomalla opiskelijoille avoimesti numeerisen arvioinnin perusteet sekä antamalla jokaiselle opiskelijalle sähköpostilla henkilökohtaisen sanallisen palautteen.

Vaikka luentoja oli tällä tavoin järjestetyllä sosiaalityön peruskurssilla vähemmän kuin aiemmilla kerroilla, oli kurssi opettajalle työläs. Runsaan asiasisällön valikoiminen ja sen saattaminen tiiviiseen ja helposti sisäistettävään muotoon luennoilla ei ollut helppoa, enkä siinä joka kerta kovin hyvin onnistunutkaan. Myös lisämateriaalin valinta ja oppimistehtävien muotoilu vaati huolellista taustatyötä. Oppimistehtävät olisivat voineet olla selkeämpiä ja yksiselitteisempiä, mutta kuitenkin edelleen sellaisia, että ne houkuttelevat pohtimaan eri näkökulmia yhden oikean vastauksen etsimisen sijaan. Myös opiskelijoille kurssin aikana kertyvää työmäärää tulee tarkistaa, tai vaihtoehtoisesti – jos työmäärä vaikuttaa relevantilta – heille tulee muistaa kurssin aluksi perustella itsenäisen työn osuus ja kertoa yliopisto-opiskelun sisältävän aina kontaktitunteja suurempaa työskentelytuntimäärää. Toisaalta kurssin alussa esittelemäni oppimista ja opiskelua koskevat näkemykset ja periaatteen autoivat uskoakseni opiskelijoita hyväksymään suurehkon työmäärän; valituksia työmäärän suuruudesta suhteessa opintopisteisiin tuli vähemmän kuin aikaisempina vuosina muilla vastaavalla tavalla toteuttamillani kursseilla, joilla en ole antanut vastaavaa aloitusinformaatiota. Lisäksi moni opiskelijoista huomasi itse oppineensa paremmin omaehtoisen työskentelyn kautta kuin opettajan luennointia kuuntelemalla.

6 POHDINTA

Kehittämishankkeena toteuttamani sosiaalityön peruskurssi ja sitä koskeva arviointi toimivat pohjana sosiaalityön peruskurssin järjestämiselle jatkossa. Myönteisen palautteen perusteella kurssin rakenne ja opetusmenetelmät tulevat pysymään pääpiirteissään samanlaisina. Kurssilla käsiteltävää asiasisältöä tulee kuitenkin tarkistaa määrällisesti ja harkita, mitkä asiat ovat välttämättömiä peruskurssilla käsiteltäväksi. Liian suuri materiaalmäärä saa aikaan asioiden pinnallista käsittelyä, mikä ei ole oppimisen kannalta mielestäni yhtä mielekästä kuin ajan käyttäminen muutamaan tärkeään asiaan, jolloin mahdollistuvat asioiden syvälinen käsittely ja pohdiskeleva asenne.

Tarkoitukseni on myös esitellä sosiaalityön peruskurssin totuttamista uudella tavalla valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston tapaamisessa, sillä peruskurssilla käsiteltävät sisällöt ovat pääpiirteissään yhteneviä kaikissa sosiaalityötä opettavissa yliopistoyksiköissä Suomessa. Kurssin toteutustavat toki vaihtelevat varmasti huomattavastikin yliopistoyksiköittäin ja myös vuosittain opettajien vaihtuessa. Joissakin yksiköissä on lisäksi vahvoja peruskurssin organisointia koskevia perinteitä. Uudempi, pedagogisesti orientoitunut opettajakunta ottaa varmasti mielenkiinnolla vastaan ajatuksiani uudenlaisesta tavoitteenasettelusta ja oppimisen optimoinnista sosiaalityön peruskurssilla, mutta joukossa on myös ns. ”vanhan kaartin” yliopisto-opettajia, joiden mielestä perinteiselle luentomuotoisella kurssille ei ole olemassa varteenotettavia vaihtoehtoja.

Useat kokeneista opettajista hallitsevat hienosti aktivoivan luennon menetelmiä ja ovat innostavia luennoitsijoita, jotka perinteisellä luentosarjallakin saavat opiskelijat aktivoitumaan omaehtoiseen reflektoiivaan pohdintaan ja syväliniseen oppimiseen sekä motivoitumaan sosiaalityön opiskelusta jatkossa. Hienoisena huolenani kuitenkin on, että sosiaalityön peruskurssilla tavoittelemani kuva yliopisto-opiskelusta vuorovaikutuksellisenä ja opiskelijalähtöisenä toimintana ei kaikilta osin vastaa sitä, mitä opiskelijat tulevat jatkossa yliopisto-opinnoissaan kokemaan. Siksi pedagogisen tiedostamisen herätteleminen myös yliopistoyhteisössä on tärkeää.

LÄHTEET

- Cohglan, David & Brannick, Teresa (2002) *Doing action research in your own organization*. London: Sage.
- Hakkarainen, Kai & Lonka, Kirsti & Lipponen, Lasse, 2005. *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, Hannu & Jyrkämä, Jyrki (1999) *Mitä on toimintatutkimus?* Teoksessa Hannu Heikkinen ym. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Jyväskylä: Arena, 26–62.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1996) *Forskningmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Häkkinen, Päivi & Arvaja, Maarit (1999) *Kollaboratiivinen oppiminen teknologiaympäristöissä*. Teoksessa Anneli Eteläpelto & Päivi Tynjälä (toim.) *Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY, 206-221.
- Kekoni, Taru (2011) *Luentokurssista kohti ongelmalähtöistä oppimista – kehittämiskohteena sosiaalityön peruskurssi*. Julkaisematon kehittämistehtävä, Yliopistopedagogiikan perusteet, Tampereen yliopisto.
- Kumpulainen, Pasi (2007) *Yhteistoiminnallisesti oppiva kehittämisprojekti. Tapaustutkimus maahanmuuttajien ammatillisen osaamiskartoituksen kehittämisestä. Opettajakoulutuksen kehittämishanke*. Tampere: Tampereen opettajakorkeakoulu.
- Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari (2002) *Oppimisnäkemykset antavat perustan opetukselle*. Teoksessa Sari Lindblom-Ylänne & Anne Nevgi (toim.) *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja*. Helsinki: WSOY, 82–116.
- Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari (2009) *Opetuksen linjakuus – suunnittelusta arviointiin*. Teoksessa Sari Lindblom-Ylänne & Anne Nevgi (toim.) *Yliopisto-opettajan käsikirja*. Helsinki: WSOYpro, 138–155.
- Nummenmaa, Anna Raija (2007) *Koulutusorganisaation kulttuurisia kenttiä ja muutosprosesseja*. Luento seminaarissa *Understanding PBL as Culture*. 30.3.2007.
- Nummenmaa, Anna Raija & Karila, Kirsti (2002) *Moniammatillisen osaamisen kehittäminen*. Teoksessa Anna Raija Nummenmaa & Jorma Virtanen (toim.) *Ongelmasta oivallukseen. Ongelmaperustainen opetussuunnitelma*. Tampere: Tampere University Press, 147–159.
- Kiviniemi, Kari (1999) *Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina*. Teoksessa Hannu Heikkinen ym. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Jyväskylä: Arena, 63–85.

Kuula, Arja (1999) Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

Kuusela (2005) Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi. Työturvallisuuskeskuksen raporttisarja 2. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Poikela, Esa & Öystilä, Satu (2004) Oppimisen tiedettä osaajille – yliopistopedagogiikan haasteet. Teoksessa Annikki Järvinen ym. (toim.) Puheenvuoroja kasvatustieteiden tiedekunnan yliopistokoulutuksen kehittämisestä. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan 30-vuotisjuhlakirja. Tampereen yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.

Repo-Kaarento, Saara & Levander, Lena (2002) Oppimista edistävä vuorovaikutus. Teoksessa Sari Lindblom-Ylänne & Anne Nevgi (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja, 140–170.

Soini, Hannu (2002) Oppiminen sosiaalisena käytäntönä. Vertaiskonsultaatio yhteistoiminnallisen oppimisen muotona. *Psykologia* 36 (1-2), 48–59.

Virkkunen, Jaakko, Engeström, Yrjö, Pihlaja, Juha & Helle, Merja (2001) Muutoslaboratorio. Uusi tapa oppia ja kehittää työtä. 3. painos. Helsinki: Edita.

Wenger, J.W. (1988) *Communities of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

LIITE 1. KURSSIOHJELMA JA OHJEISTUS

1(2)

STYPP1A1 / STYÖP1A SOSIAALITYÖN PERUSKURSSI
 LUENTOSEMINAARI, SYKSY 2011
 Tampereen yliopiston Porin yksikkö

Opettaja: Riikka Korkiamäki
 riikka.korkiamaki@uta.fi
 puh. 050 433 6299

KURSSIOHJELMA:***Kontaktiopetus**

keskiviikkoisin klo 16:15-17:45 (2x45min)
 Porin yliopistokeskus, luokka 103

KE 7.9. KURSSIN ALOITUS
 JOHDATUS SOSIAALITYÖN PERUSTEISIIN

KE14.9. SOSIAALITYÖN HISTORIAA JA AJANKOHTAISIA KESKUSTELUJA

KE 21.9. SOSIAALITYÖN TOIMINTAKENTÄT

KE 28.9. SOSIAALITYÖN TEORIA JA TUTKIMUS

KE 5.10. SOSIAALITYÖN AMMATTILAISIA JA ASIAKKAITA

KE 12.10 SOSIAALITYÖN ARVOT JA ETIIKKA

KE 19.10 KURSSIN LOPETUS
 LOPPUYHTEENVETO, KERTAUSTA JA ARVIOINTIA

***Itsenäinen työskentely (1x45 min)**

Jokaisen kontaktiopetuskerran jälkeen opiskelijat kirjoittavat oppimisreflektion sekä suorittavat itsenäisesti oppimistehtävän. Oppimisreflektio ja oppimistehtävä palautetaan opettajalle sähköpostilla aina viimeistään seuraavan viikon tiistaina.

Kurssin lopuksi opiskelijat kirjoittavat loppurefleksion/lyhyen esseen kurssin kokonaisuudesta. Loppureflektio palautetaan opettajalle sähköpostilla viimeistään 30.10.

Arviointi: Kurssin hyvä/kiitettävä suorittaminen edellyttää aktiivista osallistumista kontaktiopetukseen, paneutunutta oppimistehtävien, oppimisreflektioiden ja loppurefleksion kirjoittamista sekä niiden palauttamista ajallaan.

(jatkuu)

REFLEKTIOT

2(2)

Reflektio on oman toiminnan, oppimisen ja käsitellyn sisällön pohtimista, prosessointia ja yksilön sisäistä dialogia. Tavoitteena on käsitellyn sisällön omakohtainen työstäminen: ymmärtäminen, merkitysten havaitseminen, kokemusten ja oman toiminnan käsitteellistäminen tai omien periaatteiden ja käsitysten tarkistaminen. Reflektiossa voi käsitellä esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä: Mitä uutta opin tai oivalsin? Millaisia ajatuspolkuja aiheen käsittely sai minussa liikkeelle? Millaisia ajatuksia tai tuntemuksia minussa heräsi? Millaista kokemusta tai tietoa minulla oli tai miten ajattelin käsitellystä asiasta ennen? Entä nyt? Miten ajatukseni muuttuivat? Mitä jäi epäselväksi? Olenko jostakin eri mieltä? Mitä muuta olisin halunnut oppia? Mitä haluaisin oppia lisää tai syvemmin?

Reflektiossa voit myös antaa palautetta ja esittää kysymyksiä.

Sosiaalityön peruskurssilla jokaisen kontaktiopetuspäivän jälkeen kirjoitetaan reflektio. Reflektio palautetaan opettajalle sähköpostilla aina seuraavan viikon tiistaihin mennessä. Reflektioiden ohjeellinen pituus on ½-1 sivua. Reflektiot kannattaa tallentaa omaan kansioonsa päivämäärällä varustettuna, jotta niihin on helppo palata kurssin loppureflektiota kirjoitettaessa.

Kurssin päätyttyä kirjoitetaan laajempi, kokoava reflektio/lyhyt essee (3-5 sivua), jossa peilataan omaa oppimista ja kurssin antia suhteessa sekä kurssin alussa laadittuun henkilökohtaiseen tavoitteenasetteluun että kokoavaan oppimistehtävään. Kokoavan oppimistehtävän/esseen teemana on "Sosiaalityön lähtökohdat".

OPPIMISTEHTÄVÄT

Oppimistehtävän tarkoituksena on aktivoida opiskelija itsenäisesti työstämään oppimisen kohteena olevaa materiaalia. Oppimistehtävässä opiskelija vastaa annettuun kysymykseen refleктоimalla kuulemaansa, lukemaansa ja kokemaansa. Oppimistehtävään ei ole oikeaa tai väärää vastausta, vaan vastaus kuvastaa opiskelijan omaa pohdintaa, ajattelua, näkemyksiä ja kokemuksia.

Sosiaalityön peruskurssilla opiskelijoille annetaan itsenäisesti tai ryhmätyönä suoritettava oppimistehtävä jokaisen kontaktiopetuskerran päätteeksi. Oppimistehtävä liittyy aina kyseisen opetuskerran aiheeseen. Opiskelijat vastaavat tehtävään kirjallisesti annetun luento-opetuksen sekä mahdollisesti jaettavan lisämateriaalin perusteella. Myös omaehtoisen lisämateriaalin (esim. kirjallisuus, media, haastattelut) hyödyntäminen on sallittua ja jopa suotavaa. Oppimistehtävän ohjeellinen pituus on 1-2 sivua. Oppimistehtävä palautetaan opettajalle sähköpostilla aina seuraavan viikon tiistaihin mennessä.

Oppimistehtävien purku

Nykyaikaisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on yhteisöllinen ja vuorovaikutteinen prosessi, jossa yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi. Sosiaalityön peruskurssilla jokaisen henkilökohtaista oppimisprosessia hyödynnetään kollektiivisen oppimisen hengessä käsittelemällä suoritettuja oppimistehtäviä yhteisesti jokaisen lähiopetuskerran aluksi. Käsittely tapahtuu suullisesti keskustelemalla. Olethan aktiivinen keskustelija!

LIITE 2. KÄSITTELEMÄTÖN KURSSIPALAUTE

1(5)

KOONTI KURSSIPALAUTTEESTA (rk141111)**Kurssille osallistui** 17 opiskelijaa, joista

- sosiaalityön pääaineopiskelijoita 3
- avoimen yliopiston opiskelijoita 8
- sivuaineopiskelijoita yliopistokeskuksen muista yksiköistä/oppiaineista 6

Palautteeseen vastasi 100 % opiskelijoista.

Palaute kerättiin anonyyminä nettikyselynä.

Arviointiasteikolla 1-5 kurssin...Informatiivisuus ≈ 4 (ka=4,2 mo=4)*Todella kattavasti ja kiinnostavasti koottu kurssi!**Luentojen lisäksi paljon materiaalia, johon aion tutustua tarkemmin kun ehdin! :)**Sosiaalityön pääsykoekirjan lukeneena kurssin informatiivinen osuus oli lähinnä pohjustusta tuolle kirjalle.*Kiinnostavuus ≈ 5 (ka=4,7 mo=5)*Tärkeitä ja mielenkiintoisia aiheita, keskustelu ja toisten näkökulmat herättivät uudenlaista mielenkiintoa.**Oli kiinnostavia aiheita.**Annoin 3, mutta parani neloseen. Tieto avartaa.**Kurssilla käydyt aiheet olivat erittäin monipuolisia ja vierailijat hienoa lisä oppimiseen!**Aiheet olivat kiinnostavia ja ajankohtaisia, joskin olisin halunnut kuulla miten sosiaalityössä on yritetty vastata tulevaisuuden haasteisiin.*Opettajan toiminta ≈ 5 (ka=4,8 mo=5)*Hienoa että huomioi opiskelijat oppijoina, eikä vain luennoinnin objektina. Aito monitahoinen vuorovaikutus teki kurssista mielekkään jokaiselle.**Oli todella mukava opettaja, ja tunnit olivat aina erilaisia, eikä ollut sellaisia hetkiä, että olisi tuntenut olonsa "tylsäksi".**Upeat vuorovaikutustaidot ja opiskelijoiden huomioonottaminen.**Kurssilla oli välitön ja mukava ilmapiiri opettajan ansiosta.*Kurssin tunnelma ≈ 5 (ka=4,5 mo=5)*Hyvä henki ja ilmapiiri, tuntui että jokainen nautti osallistumisestaan.**Emme ehtineet oppimaan toisiamme tarpeeksi hyvin.**ks. edellinen (Kurssilla oli välitön ja mukava ilmapiiri opettajan ansiosta).*Oma oppiminen ≈ 4 (ka=4,1 mo=4)*Kurssi motivoi ajattelemaan ja perustelemaan näkemyksiään. Tällä kurssilla opin ennen kaikkea itsestäni.**Olisi voinut vähän enemmän lukea lisämateriaalia mutta nyt kun ne on tallessa niitä voi lukea milloin haluaa.**Kurssi oli pintaraapaisu sosiaalityöhön, kuten peruskurssilla yleensä on tapana (3).***Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=eri mieltä, 3=keskinkertaisesti, 4=samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä:**Kurssin sisältö vastasi kurssisuunnitelmaa \approx samaa mieltä (ka=4,4 mo=4)*Sosiaalityön peruskäsitteet ja toimintakentät tuli kerrattua.**Joku vierailleva luennoitsia taisi jäädä sairastelun vuoksi tulematta.*

(jatkuu)

2(5)

Voin hyödyntää kurssin antia opiskelussa ja työelämässä \approx täysin samaa mieltä (ka=4,5 mo=10)
Varmasti tulen ainakin jossain määrin hyödyntämään opettajan käyttämiä metodeja toimiessani vastaavassa roolissa.

Sosiaalialalle pyrin opiskelemaan.

Työelämässä hieman, jos päätän jatkaa sosiaalityön opintoja niin varmasti.

Kurssin työmäärän ja siitä saatavien opintopisteiden määrä vastasivat toisiaan \approx samaa mieltä (ka=3,9 mo=4)
Näin ainakin oletan. Juuri opiskeluna aloittaneena on vaikea suhteuttaa.

Ehkä johtuu siitä, että ennen tätä syksyä en ole opiskellut vuosiin. (2=eri mieltä)

Työmäärä oli suuri opintopisteisiin nähden. Minulla meni oppimistehtävien kirjoittamiseen n. 2 tuntia (suositus 45 min).

Opin paljon uutta \approx samaa mieltä (ka=4,2 mo=4)

Tavallaan vanhan kertausta kun on lukenut pääsykoekirjan hyvin. (3=keskinkertaisesti)

En ole ollut aikaisemmin missään tälläisessä avoimes yliopistossa. (4=samaa mieltä)

Opettaja hallitsi opetettavan asian \approx täysin samaa mieltä (ka=4,8 mo=14)

Hienosti tuotu monimutkainen ja monitahoinen asia moniulotteisella tavalla.

Vähän paremmin olisi voinut tiivistää jotta aika olisi riittänyt paremmin. (3=keskinkertaisesti)

Opettaja otti ryhmän huomioon \approx täysin samaa mieltä (ka=4,8 mo=5)

Opettaja mahdollisti mielekkään oppimisprosessin ryhmälle.

Opetusmateriaali tuki oppimistani \approx täysin samaa mieltä (ka=4,6 mo=5)

Mitään ei jäänyt puuttumaan.

Oppimisilmapiiri oli myönteinen \approx täysin samaa mieltä (ka=4,8 mo=5)

Pienryhmät varmaankin lisäsivät hyvää ryhmähenkeä ja yhdessä tekemisen meininkiä entisestään.

Kiinnostuin lisää sosiaalityöstä \approx samaa mieltä (ka=4,4 mo=5)

Etenkin sen tutkimisesta ja teorioista.

Kävin jopa kuuntelemaan mielen avaain seminaaria, niillä nettisivutkin. Eli sikäli kurssi sai talousasioiden parissakin olevan kiinnostumaan asiasta laajemmin. Talous on kuitenkin oma himoalueeni.

Kurssilla esitettiin paljon kysymyksiä vailla vastausta (5=täysin samaa mieltä)

Vastaukset avoimiin kysymyksiin:

Saavutitko kurssilla sille opetussuunnitelmassa asetetut osaamistavoitteet? Entä omat tavoitteesi?
 sosiaalityön pääaineopiskelijat:

1 Kyllä ja kyllä

3 Tavoitteeni täyttyivät

6 saavutin suurimmaksi osaksi.

sivuaineilijat:

5 Kyllä, mielestäni saavutin ja opin enemmän kuin olisin uskonut.

7 uskon saavuttaneeni, sain hyvät perustiedot aiheesta sekä avaimet hakea lisää tietoa. Omat tavoitteet varmaan hieman ylittyivätkin.

8 Osaamistavoitteet sekä omat tavoitteet täyttyivät todella hyvin. Toivoin peruskurssilta hyvää kokonaisnäkemystä sosiaalityön kentästä ja se toivomus täyttyi täydellisesti.

9 Enemminkin! Hieman aluksi epäilin kaikki vapaata, ei yhtään oikeaa vastausta ja moninaisuus näkökulmaa suorittaa kurssia. Lopulta luulen että opin kuitenkin paremmin kuin olisin oppinut kirjatentissä.

15 Saavutti. Koin että sain kurssilta mitä odotinkin

17 kyllä saavutin. omistani jäin hiukan jälkeen.

(jatkuu)

3(5)

avoin yo:

- 2 Kurssi oli peruskurssi, joten se saavutti tavoitteet. Oma tavoitteni, oli laajentaa näkemystäni sosiaalityöstä. Näin varmasti tapahtui.
- 4 Kyllä saavutin. Toedän nyt mitä sosiaalityö on. Omat tavoitteet täytyi.
- 10 Tavoitin selkeästi omat tavoitteeni kurssin suhteen
- 11 Saavutin molemmat osaamistavoitteet erittäin hyvin, samalla oppien kokonaisvaltaisesti sosiaalityöstä.
- 12 tuntisin saavuttaneeni sekä opettajan että omat tavoitteet
- 13 Kutakuinkin
- 14 kyllä
- 16 Joo

Mikä kurssilla tuki/ helpotti / auttoi oppimistasi?

sosiaalityön pääaineopiskelijat

- 1 Samanaikaiset sosiaalipolitiikan opinnot yhdessä sosiaalityön kurssin kanssa antoivat yllättävänkin laajoja perspektiivejä kursseilla käytyihin asioihin.
- 3 Rento ilmapiiri
- 6 Ryhmätyöskentely
- sivuaineilijat
- 5 reflektiöt ja oppimistehtävät.
- 7 opettajan positiivinen asenne sekä hänen innostuneisuutensa sekä paneutumisensa aiheeseen, hän ei vähätellyt peruskurssia.
- 8 Oppimismenetelmät olivat tehokkaat. Olen aina oppinut parhaiten kirjoittamalla. Silloin pystyy perehtymään aiheeseen monelta kantilta ja on pakko käyttää omaa ajattelua, toisin kuin tenttiin ulkoa lukiessa. Luennoilla käytetty havainnollistaminen oli hyvä.
- 9 Opettajan kyky sanallisesti tiivistää diat ja oman pohdinnan vapaus
- 15 Opiskelijoiden vahva mukanaolo/mukaanottaminen
- 17 runsas ja vapaa keskustelu

avoin yo:

- 2 Rinnakkaisuus alkaneiden sosionomi opintojeni kanssa. Myös mielenkiintoinen tapa opettaa takasi sen, ettei voinut pitkästyä, vaan oli helppo keskittyä koko ajan opetettavaan asiaan.
- 4 Helpotti ehkä se että oli aika pieni ryhmä.
- 10 Mukava ilmapiiri, monisteet ja käytännön läheisesti selvennetyt asiat
- 11 Opettajan innostava opetustapa, joka ei tarjonnut suoraan oikeita vastauksia vaan kannusti opiskelijoita itseään pohtimaan vastauksia ja oppimaan erilaisia näkökulmia. Oppimistehtävien purku samassa ryhmässä oli mukavaa!
- 12 reflektiöt ja oppimistehtävät todellakin auttoivat oppimaan lisää
- 13 Asioita kerrattiin paljon
- 14 suullinen/kirjallinen palaute
- 16 keskustelu

Oliko kurssilla jotain, joka vaikeutti / hankaloitti / häiritsi oppimistasi?

sosiaalityön pääaineopiskelijat:

- 1 Ajan puute. Sitä olisin kontaktiopetuksilta kaivannut enemmän.
- 3 Ei.
- 6 ei
- sivuaineilijat:
- 5 ei
- 7 ei mielestäni.
- 8 Ei
- 9 ei
- 15 Kurssi oli onnistunut, kurssista saisi vielä kattavamman mikäli aikaa olisi enemmän luentoihinkin.
- 17 ei tule mieleen.

(jatkuu)

4(5)

avoin yo:

2 Asiaa olisi ollut moneen kohtaan paljon enemmän, kuin ehdittiin käsittelemään. Tästä tuli ajoittain kiirreen tuntu.

4 Ei ollut.

10 Olen aluksi ujo, joten tämä oli oma kynnykseni myös tällä kurssilla, varsinkin luokan "edessä" ääneen puhuminen

11 (--)

12 ei, paitsi poissaoloni.

13 osaltani kurssi jäi lyhyeksi

14 Ei oikeastaan, ehkä itse luennoille jäi paikoitellen liian vähän aikaa

16 (--)

Miten vielä yleisesti ottaen arvioisit kurssin onnistumista ja osuvuutta? Miten kurssia voisi kehittää? sosiaalityön pääaineopiskelijat:

1 Oppimistehtävän voisi yhdistää reflektioon ja ryhmätyöskentelyyn, näin jäisi ryhmälle enemmän aikaa. Kontaktiopetuksen aiheita voitaisiin esim ryhmässä käsitellä, sekä pohtia tätä sen jälkeen vielä reflektiossa. Näin jäisi "kotitehtävä-ajasta" aikaa antoisaan ryhmäkeskusteluun. TUnneilla voitaisiin myös väitellä; jako perinteisesti puolesta ja vastaan. Näin joutuisi oikeasti miettimään miten perustella perinteisestä katsontakannasta poikkeava valinta :)

3 Monta yliopiston kurssia käyneenä tämä kurssi oli erityisen mieluista totutusta poikkeavan toteutamistavan vuoksi (ei vain kalvosulkeisia) ja ilmapiiri vaikutti viihtyvyyteen huomattavasti

6 minusta kurssi onniastui loistavasti.

sivuaineilijat:

5 Mielestäni kurssi toimi äärettömän hyvin. Reflektioiden ja oppimistehtävien käyttöä kannattaa jatkaa tulevaisuudessakin.

7 mielestäni onnistunut kurssi, hyvä tapa oppia / opettaa ja Riikalla huippupunanostus opettamiseen, saivat muutamat samassa talossa ottaa oppia!

8 Hyvä ja keskustelevalta ilmapiiri luennoilla teki opiskelusta miellyttävää

9 Monipuolisia ja nyt konsulttien kautta käytössä olevia opetusmetodeja. Toki niistä pitää olla kuulijalla omia kokemuksia, että ne näkee ja osaa arvostaa

15 Kurssi oli onnistunut, kurssista saisi vielä kattavamman mikäli aikaa olisi enemmän luentoihinkin

17 sossuista ja possuista tuli kenties hieman nolostunut olo mutta ryhmäkeskustelut oli muuten erittäin toimivia.

avoin yo:

2 Kurssi voisi olla 3 tai 4 opintopisteen kurssi, jolloin välttyttäisiin vain "pintaraapaisulta" ja välttyttäisiin myös ehkä edellisessä kohdassa mainitsemastani asiasta (Asiaa olisi ollut moneen kohtaan paljon enemmän, kuin ehdittiin käsittelemään. Tästä tuli ajoittain kiirreen tuntu.)

4 Kurssia voisi kehittää siten, että enemmän keskusteltaisiin luokassa yhdessä asioista.

10 Kurssi onnistui erinomaisesti! Kurssia voisi kehittää ehkä vielä enempi niin, että lähikontaktitunteja olisi hieman enempi, ja myös sillä, että olisi kiva jos heti perään olisi mahd, ottaa AY:n puolelta toinen sosiaalityön peruskurssi samalla ryhmällä

11 Kurssi oli erittäin onnistunut ja sen päättymisen loi opiskelijoille loppumisen haikeuden. Käsitellyt aiheet ajankohtaisia. Opiskeleminen oli nautinnollista ja opetus ammattitaitoista! Vierailijoita voisi olla vaikka vielä enemmän.

12 minusta kurssi oli hyvä ihan tuollaisena, en näe mitään kehittämistarpeita juuri nyt

13 Kotitehtävien määrää voisi tarkistaa

14 kirjatentti/esseeet

16 (--)

Mitä muuta haluat sanoa?

sosiaalityön pääaineopiskelijat:

1 (--)

3 Oli kiva kurssi!

6 kiitos hyvästä kurssista.

(jatkuu)

5(5)

sivuaineilijat:

5 Kiitoksia hyvästä kurssista. Mielestäni koko kurssi oli suunniteltu varsin toimivaksi kokonaisuudeksi.

7 (--)

8 (--)

9 Kiitos vapaudesta pohtia. Rytmii voikin aiheuttaa motivaation jopa aiheeseen johon ei oikein ole himoja.

15 (--)

17 Kiitos kurssista ja toivottavasti palataan asiaan vielä!

avoin yo:

2 Kiitos Riikalle!

4 Olen tosi tyytyväinen kurssiin ja toivon että sosiaalityöstä tulisi lisää kursseja joita voisi opiskella avoimes yliopistossa.

10 Kiitos paljon onnistuneesta kurssista! Tämä auttoi minua todella paljon

11 Olen kiitollinen kokemastani ja oppimastani kurssin annista. Aivan ihana opettaja!

12 Kiitos

13 Kiitos kurssista ja toivon enemmän sosiaalityön opintoja avoimeen yliopistoon ja opetus ilta-aikaan!

14 (--)

16 (--)